

Bogusław Pawłowski

"W setną rocznicę urodzin W. I. Lenina. Referaty z sesji naukowej UMSC", red. Mirosława Zakrzewska-Dubasowa, Lublin 1970 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 14, 256-259

1971

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„konsekwentnie — jak pisze autor — prowadziła walkę o władzę klasy robotniczej, o wolność mas pracujących, o socjalizm” (s. 113). Z drugiej strony zaś pozwoliłyby na ukazanie trudności i przeszkód, na które napotykała KPP i które musiała pokonywać w swej praktycznej działalności na drodze przyswajania sobie wskazań i doświadczeń leninowskich.

Z innych, drobniejszych usterek należy podnieść błąd drukarski, który wkraść się do opracowania J. Szreniawskiego. Opuszczono mianowicie jeden wyraz w tytule artykułu, przez co stał się on nieadekwatny do treści. Dotyczy on bowiem stosunku Lenina do pierwszych lat działalności Komunistycznej Partii Robotniczej Polski, podczas gdy tytuł brzmi konkretnie Lenin i pierwsze lata działalności Komunistycznej Partii Polski (s. 91), używającej — jak wiadomo — tej nazwy dopiero od III Zjazdu partii, który odbył się w roku 1925.

W sumie omawiana praca ze względu na przystępność i syntetyczność opracowania winna trafić do rąk czytelnika interesującego się życiem i działalnością W. I. Lenina oraz wpływem jego przemyśleń na kształtowanie się nie tylko współczesnych stosunków w łonie partii komunistycznych i państw socjalistycznych, lecz w ogóle stosunków między narodami.

I wreszcie co do samej współpracy między naszymi uczelniami oraz perspektyw jej rozwoju należy stwierdzić, że wspólnie opracowana i wydana drukiem publikacja w pełni zdała egzamin, co — jak wiadomo — nie zawsze udaje się uzyskać przy opracowaniach zbiorowych. Wobec tego należałoby sobie życzyć dalszych, i to niekoniecznie tylko okolicznościowych, wspólnych opracowań dwóch zaprzyjaźnionych uczelni.

Bogusław Pawłowski

W setną rocznicę urodzin W. I. Lenina. Referaty z sesji naukowej UMCS.

Redakcja Mirosława Zakrzewska-Dubasowa.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1970, s. 339

Uroczystości związane z setną rocznicą urodzin W. Lenina Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie uczcił sesją naukową zorganizowaną w kwietniu 1970 roku¹. Pracami organizacyjnymi kierował Zakład Historii Narodów ZSRR i komitet skupiający przedstawicieli trzech wydziałów — Humanistycznego, Ekonomicznego oraz Prawa i Administracji. Dużej pomocy udzielił organizatorom Wydział Propagandy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie.

Na sesję zgłoszone zostały nie tylko referaty pracowników UMCS, lecz również zaprzyjaźnionego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie (w liczbie pięciu z zakresu historii, filozofii i filologii) oraz polskich ośrodków naukowych. Przeważająca ich część (z ogólnej liczby 21) stanowi treść prezentowanej publikacji, wydanej jeszcze przed sesją i dostępnej już jej uczestnikom.

Najobszerniejszy jest dział filologiczny reprezentowany na 90 stronach (s. 249—339), a następnie historyczny — na 80 (s. 117—197), ekonomiczny — na 54 (s. 61—114), filozoficzny — na 48 (s. 9—57) i prawny — na 44 (s. 201—245).

O problemach filozoficznych piszą: K. Wiliński (*Lenin a tradycja filozoficzna*),

¹ Dokładne omówienie i przebieg sesji podaje K. Lickiewicz *Sesja naukowa w Lublinie. „Z pola walki”* 1970, nr 3, s. 202—205.

Z. Cackowski (*Leninowska teoria odbicia*), T. J. Starczenko — Uniwersytet Lwowski im. I. Franki (*W. Lenin o związku filozofii marksistowskiej z naukami przyrodniczymi*) i Z. J. Czarnecki (*Lenin a marksistowska teoria religii*).

Dziedzinę ekonomii reprezentują: S. Żurawicki — Uniwersytet Warszawski (*Lenin jako ekonomista*), M. Waleszko (*Problemy ekonomii politycznej socjalizmu w pracach Włodzimierza Iljicza Lenina*), A. Woś (*Lenin a kwestia agrarna*), W. Grzybowski (*Lenin o funkcjonowaniu gospodarki socjalistycznej*).

Zagadnieniom prawnym poświęcone zostały trzy artykuły pióra R. Tokarczyka (*Lenin o sprawiedliwości*), J. Szreniawskiego (*Rady narodowe realizatorem leninowskiej teorii ludowladztwa*) i J. Ziemińskiego (*Leninowska koncepcja prokuratorskiej kontroli przestrzegania prawa*).

Sprawom filologicznym poświęcają swe opracowania: F. M. Neboraczok — Uniwersytet Lwowski im. I. Franki (*Lenin o partyjności literatury*), J. Borsukiewicz (*Leninowska koncepcja procesu literackiego*), M. Lesiów (*Wpływ leninowskiej teorii samookreślenia narodów na rozwój nauki o językach narodów radzieckich*), I. Wiszniewski — Uniwersytet Lwowski im. I. Franki (*Postać Lenina w rosyjskiej literaturze pięknej*) i R. Gerlecka (*Lenin i Gorki*).

Najbardziej interesującą nas problematyką historyczną zajmują się następujący autorzy: M. Zakrzewska-Dubasowa (*Problematyka leninowska w historiografii Polski Ludowej*), S. Tworek (*Lenin o feudalizmie i wyzysku feudalnym*), S. Krzykała (*Lenin i Polska w latach wojny i rewolucji*), W. Wolczew (*Lenin a polski ruch robotniczy*) oraz S. Smirnowa — Uniwersytet Lwowski im. I. Franki (*W. Lenin o komunistycznym wychowaniu młodzieży*).

Nie kusząc się o szerszą analizę wszystkich opracowań chcę swoje uwagi odnieść do dwóch — jak się wydaje — najistotniejszych, zawierających szereg interesujących sformułowań.

M. Zakrzewska-Dubasowa podsumowuje dorobek historiografii Polski Ludowej lat 1958—1968 w zakresie popularyzacji spuścizny myśli leninowskiej. Rozważania autorki dotyczą analizy prac naukowych z pominięciem dorobku popularnonaukowego i popularyzatorskiego, co przy profilu pracy wydaje się posunięciem jak najbardziej słusznym. W tym świetle nie budzi zastrzeżeń cezura czasowa przyjęta przez autorkę. Dokładna analiza przeprowadzona na wyczerpującej bazie źródłowej prowadzi M. Zakrzewską-Dubasową do słusznie przeprowadzonego podziału opracowywanych zagadnień na trzy następujące grupy: 1) Lenin a niepodległość Polski, 2) Lenin i problemy rosyjskiego i polskiego ruchu robotniczego, 3) pobyt i działalność Lenina w Polsce. Mimo niewątpliwych osiągnięć w tym względzie — zdaniem autorki — trudno istniejący stan rzeczy uznać za wystarczający, gdyż w innych dziedzinach nadal występują wyraźne niedociągnięcia. Słusznie zalicza do nich M. Zakrzewska-Dubasowa luki w opracowaniu spraw nauki, oświaty i kultury. Należy jednak zaznaczyć, że ostatni okres przyniósł kilka publikacji rozwijających i przybliżających te zagadnienia².

W. Wolczew przedstawił stosunek Lenina do polskiego ruchu robotniczego w okresie „[...] kiedy to rosyjski i polski ruch robotniczy znajdował się na etapie przygotowywania i skupiania sił do decydującego starcia z caratem i burżuazją” (s. 155), tj. do Rewolucji Październikowej. Rozważania autora, oparte o szeroką nie budzącą zastrzeżeń bazę źródłową, ukazują stosunek Lenina do SDKPiL, PPS Frakcji-Rewolucyjnej i PPS-Lewicy. Podstawowe kryteria ich leninowskiej oceny

² Najlepszą z nich wydaje się praca J. Kossaka ukazująca leninowski teoretyczny model kultury socjalistycznej i jego praktyczną realizację w młodym państwie radzieckim — J. K o s s a k *Lenin i kultura*. Warszawa 1970, ss. 212.

są — zdaniem W. Wołczewa — następujące: 1) zainteresowania Lenina problematyką polskiego ruchu robotniczego nie wynikało z faktu, iż darzył on kwestię polską „szczególnymi względami natury subiektywnej”; decydowały o tym czynniki obiektywne: „miejsce, poziom i znaczenie Polski, ściślej zaś mówiąc Kongresówki, w całokształcie stosunków wewnętrznych w Rosji”, 2) węzłowym momentem rozważań o polskim ruchu robotniczym była nie kwestia narodowa, najczęściej podkreślana przez współczesną historiografię, lecz „oparta o materialistyczną analizę konkretnej rzeczywistości, ocena klasowej istoty każdego ruchu i zjawiska społecznego” (s. 157), 3) wskazania Lenina nie odnoszą się — jak to się często sugeruje — tylko do konkretnych sytuacji i posunięć taktycznych, przez co nie stwarzają podstaw do szerszych uogólnień i mają dzięki temu tylko znaczenie aktualno-polityczne. Według W. Wołczewa są one niepodważalne, a co najważniejsze aktualne do chwili obecnej dzięki potwierdzeniu się w życiu, gdyż każde zjawisko i proces społeczny składa się z konkretnych sytuacji i posunięć taktycznych. Właśnie one „z jednej strony wynikają, z drugiej zaś warunkują i charakteryzują całokształt praktyki i teorii każdego ruchu politycznego i społecznego w ogóle” (s. 157).

Powyższe stwierdzenia nasuwają kilka refleksji. Istotne i słuszne wydaje się podkreślenie przez autora roli czynników obiektywnych, rzutuujących na zainteresowanie Lenina kwestią polską i kwestią polskiego ruchu robotniczego, mimo że odbiega to wyraźnie od dotychczasowych interpretacji, dość często, jak wiadomo, podnoszących decydującą rolę tylko czynników subiektywnych. Pożyteczne było także uwypuklenie przez W. Wołczewa roli klasowej istoty każdego ruchu i zjawiska społecznego jako najważniejszego czynnika uwzględnianego przez Lenina przy ocenie całości polskiego ruchu robotniczego. Jednak jego nadmierne absolutyzowanie nie pozwoliło wydobyć specyfiki programu i taktyki poszczególnych polskich partii robotniczych. Ma to miejsce szczególnie przy ocenie działalności PPS Frakcji-Rewolucyjnej. Na przykład w ocenie działalności bojowej tej partii W. Wołczew zbyt negatywnie i jednostronnie ocenił wszelkie praktyczne jej przejawy. Tymczasem Lenin potępiał „PPS-owskie wypaczania taktyki partyzanckich akcji, a nie samą tę taktykę w ogóle. Taką akcją partyzancką, jak zdemolowanie w ubiegłym roku [1905 r. — B. P.] przez robotników Pitra czarnosecinnej herbaciarni „Twer”, nasi towarzysze z polskiej socjaldemokracji zaaprobowałiby z pewnością”³.

Wątpliwości budzi także potraktowanie przez autora roli kwestii narodowej w rozważaniach Lenina o polskim ruchu robotniczym. Zgadzać się z W. Wołczewem, że problem ten był dotychczas zbyt uwypuklany i traktowany jako niemal jedyne źródło różnic dzielących Lenina głównie od SDKPiL, w mniejszym stopniu od PPS-Lewicy i PPS Frakcji-Rewolucyjnej, nie można jednak zgodzić się na zbytne jej pomniejszenie, jak to czyni autor. Była ona bowiem jeśli nie najważniejszą, to na pewno jedną z kluczowych kwestii rzutuujących na stosunek Lenina do polskiego ruchu robotniczego, równie ważną, jak czynniki podnoszone przez W. Wołczewa. W sumie więc przy zgodności kryteriów ocen podstawowych, trudno zgodzić się z autorem co do niektórych stwierdzeń szczegółowych.

Ocena końcowa publikacji także nasuwa kilka spostrzeżeń. Po pierwsze należy pochwalić Komitet Redakcyjny za inicjatywę wydania publikacji zawierającej syntetycznie omówiony całokształt działalności politycznej, gospodarczej i kulturalnej Lenina. Dotychczasowa praktyka bowiem w większości wypadków polegała na wydawaniu publikacji ujmujących wybrany kompleks zagadnień w twórczości Lenina⁴.

³ W. I. Lenin *O partyzanckiej akcji PPS* W: *Dzieła*. Wydanie polskie, t. 11, Warszawa 1954, s. 179.

⁴ Przykładowym w tym względzie może być opracowanie pt.: *Lenin a kwestia agrarna w kapitalizmie i socjalizmie*. Warszawa 1967, ss. 520.

Przy tym założeniu nie można mieć zastrzeżeń co do sposobu szeregowania problematyki od ogólnej do szczegółowej (filozofia, ekonomia, historia, prawo, filologia).

Dyskusyjne są jednak dysproporcje występujące między poszczególnymi działami pracy. Szczególnie wyraźnie uwidacznia się to w relacji między problemami filologicznymi a nadzwyczaj istotnymi w rozważaniach Lenina zagadnieniami prawnymi.

W samym dziale prawnym i administracyjnym uderza wyrywkowość i fragmentaryczność opracowań. Dziwny musi się wydać np. fakt braku artykułów dotyczących węzłowych zagadnień w tej dziedzinie, dla przykładu — leninowskiej koncepcji państwa socjalistycznego, modelu demokracji socjalistycznej itp.

Z drobnych niedociągnięć należy podnieść niezgodność tytułów artykułów zamieszczonych w spisie treści z ich brzmieniem podanym w treści publikacji. Dotyczy to prac. Z. Cackowskiego, Z. Czarneckiego, M. Walezki, J. Szreniawskiego, J. Ziemińskiego, F. M. Neboraczoka i I. Wiszniewskiego.

W sumie otrzymaliśmy pracę, która ze względu na szeroki wachlarz poruszanych zagadnień pozwala na przypomnienie i uzmysłowienie roli W. I. Lenina we wszystkich najważniejszych aspektach życia społecznego zarówno dawniej, jak i w dniu dzisiejszym.

Bogusław Pawłowski

Jan Naumiuk: Początki władzy ludowej na Kielecczyźnie 1944—1947.

Lublin 1969, s. 308, nlb. 8, 34 tabele, zdjęcia

J. Naumiuk w oparciu o bogate materiały archiwalne, wydawnictwa źródłowe, opracowania, wspomnienia i relacje oraz prasę podjął próbę ukazania procesu powstawania władzy ludowej i walki o jej utrwalenie oraz początków działalności młodej władzy państwowej na terenie Kielecczyzny. Na treść składają się następujące problemy: tworzenie się załazków władzy ludowej podczas okupacji; powstanie i działalność władzy ludowej na przyczółku sandomierskim (teren wyzwolony w 1944 r.); powstanie władzy ludowej i podstawowe reformy społeczne w Kieleckim w okresie styczeń — czerwiec 1945 r.; niektóre aspekty sytuacji społeczno-ekonomicznej w okresie lipiec 1945 — styczeń 1947; sytuacja polityczna od lipca 1945 do lipca 1946; decydujący etap walki o utrwalenie władzy ludowej w czasie od lipca 1946 do stycznia 1947.

Sięgając do genezy przemian i walki politycznej autor słusznie omawia w pierwszym rozdziale tworzenie się załazków władzy ludowej w okresie okupacji, koncentrując się głównie na wysiłkach PPR, zmierzających do stworzenia szerokiego antyfaszystowskiego frontu narodowego. Przytoczone fakty wskazują na słuszność wypracowanej przez komunistów koncepcji frontu narodowego i podatny na Kielecczyźnie grunt do jej realizacji. Procesowi temu sprzyjał postępujący radykalizm w łonie ruchu ludowego i socjalistycznego. O dużych wpływach lewicy demokratycznej na tym terenie świadczy fakt powstania konspiracyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej, kilkunastu rad powiatowych i miejskich oraz około 50 podziemnych rad gminnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że autor wyeksponował powstałe rady konspiracyjne, nie tylko jako załączki terenowych organów władzy, ale również jako realizację koncepcji frontu narodowego.